

Anna Kazmierczak-Kucharska

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawentury z Bagnoregio

Rocznik Tomistyczny 4, 297-301

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawenturyz Bagnoregio

W dniach 13-14 listopada 2014 roku na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa z okazji 740-lecia śmierci św. Tomasza z Akwinu OP oraz św. Bonawentury z Bagnoregio OFM. W przedsięwzięciu aktywnie uczestniczyli historycy filozofii z Warszawy: dr Izabella Andrzejuk, dr Anna Kazimierczak-Kucharska, dr Magdalena Płotka, dr Michał Zembrzusiński oraz mgr Karolina Ćwik, a ponadto ks. dr hab. Tomasz Stępień, który w drugim dniu konferencji wygłosił wykład plenarny, oraz dr Marcin Trepczyński.

Dr Izabella Andrzejuk wygłosiła wykład pt. *Kontemplacja i poznanie „per raptum”*. *Tomaszowe źródła rozumienia istoty doświadczenia mistycznego*. W wystąpieniu tym zaprezentowała problematykę kontemplacji i poznania *per raptum* w ujęciu Tomasza z Akwinu. Wydaje się, że wymienione powyżej dwa sposoby poznania stanowią inspirację dla współczesnych tomistów. Prelegentka

szczególną uwagę poświęciła ujęciu zaproponowanemu przez Mieczysława Gogacza, według którego doświadczenie mistyczne jest nagłym, niespodziewanym, a także niewypracowanym doznaniem istnienia Boga przez intelekt możliwościowy człowieka. Dr Andrzejuk wskazała na fakt, że sam Akwinata nie podejmował problematyki doświadczenia mistycznego *sensu stricto*, lecz analiza wielu jego tekstów pozwala na postawienie tezy, iż doświadczenia mistyczne wielu znanych mistyków zawierają liczne elementy kontemplacji w ujęciu Tomasza z Akwinu, zwłaszcza w kontekście poznania *per raptum*. Według Akwinaty *raptus* także jest poznaniem Boga, lecz nigdy nie zachodzi ono z inicjatywy człowieka. Kontemplacja jest zaś prostym ujęciem prawdy i również może dotyczyć Boga, z tą jednak różnicą, że jest to sposób poznania wypracowany przez człowieka. Wniosek końcowy prelegentki jednoznacznie wskazywał na wpływ myśli Tomasza z Akwinu na te-

zy formułowane przez współczesnych tomistów w obszarze problematyki doświadczenia mistycznego.

Dr Anna Kazimierczak-Kucharska wygłosiła wykład pt. *Antropologiczne uzasadnienie acedii w myśli Tomasza z Akwinu oraz wybranych tomistów*. Zanim prelegentka przedstawiła kilka ważnych elementów w antropologii Akwinaty, które mogą w pewien sposób tłumaczyć acedię, zaznaczyła, że problematyka acedii w sposób szczególny interesowała myślicieli starożytnych, zwłaszcza mnichów, z Ewagriuszem z Pontu na czele. Są jednak autorzy, którzy mocno akcentują istnienie i silne oddziaływanie acedii w czasach współczesnych, co wskazuje na zdecydowaną ponadczasowość i uniwersalność tego zjawiska, które niejednokrotnie określa się również jako depresję duchową lub lenistwo duchowe. Dr Anna Kazimierczak-Kucharska zauważyła, że Tomasz z Akwinu niewiele mówi o acedii, ponadto ów stan zniechęcenia opisał on głównie od strony przejawów, jednocześnie wskazując na acedię jako rodzaj smutku. Aby dojść do źródeł powszechności acedii, prelegentka zaproponowała, aby przeanalizować w myśli Tomasza z Akwinu proces podejmowania decyzji, co ściśle wiąże się z działaniem. Niemałą rolę odgrywają również cnoty i wady, co niejako skłania do sięgnięcia do samych źródeł antropologii. Dlatego dr Kazimierczak-Kucharska skorzystała również z koncepcji antropologicznych wybranych tomistów, takich jak Mieczysław Gogacz, Artur Andrzejuk czy Krzysztof Wojcieszek. We wnioskach dr Anna Kazimierczak-Kucharska stwierdziła, że źródeł acedii należy

poszukiwać w zakłóceniu właściwego funkcjonowania w człowieku uczuć, emocji i władz intelektualnych.

Wystąpienie dr Magdaleny Płotki dotyczyło tematu *Św. Tomasz z Akwinu o pragnieniu, woli i powinności: tomistyczna koncepcja praktycznej samowiedzy*. Już na wstępie prelegentka podkreśliła, że w obszarze zagadnień dotyczących poznania samego siebie pojawia się problematyka samopoznania w kontekście działania charakteryzującego się racjonalnością i wolnością. Wolny wybór, namysł, decyzja, zmiana postanowień, a także moralna powinność, są to zagadnienia, które prelegentka wymieniła w kontekście ujęcia św. Tomasza z Akwinu. Najważniejsze pytanie, jakie podczas swojego wystąpienia postawiła, brzmiało: czy samowiedza bierze udział w procesie wolnego wyboru i działania? Kolejne ważne pytanie, niejako wynikające z poprzedniego, było: jeśli samowiedza bierze udział w procesie wolnego wyboru, to w jakim stopniu poznanie samego siebie modyfikuje charakter podejmowanych decyzji i działań? W punkcie wyjścia rozważań dr Płotki znajdowała się tomistyczna koncepcja działania, zawierająca związki przyczynowo-skutkowe jako pragnienia i działania. Po ukazaniu teorii działania oraz jej konsekwencji w myśli Tomasza z Akwinu prelegentka, wykorzystując teorię związku rozumu z aktami woli, pokazała, że ów związek przyczynowo-skutkowy pragnienia i działania można rozbić, poprzez co zostaje zapewniona wolność wyboru i działania, a także działającemu podmiotowi zostaje przypisana odpowiedzialność. W ostatniej części swojego wystąpienia prelegentka podała

szereg argumentów za przyjęciem stanowiska Akwinaty, który twierdził, że krytyczna refleksja człowieka nad swoimi pragnieniami i dążeniami stanowi warunek wolności działań. W ten bowiem sposób człowiek działający wyraża wiedzę o samym sobie.

Dr Michał Zembrzuski wygłosił wykład zatytułowany „*Donum intellectus*” według Bonawentury i Tomasza z Akwinu – *podporządkowanie rozumienia czy wikanie w głębie?* Prelegent już na wstępie stwierdził, że dar intelektu, nazywany też darem rozumu, zajmuje szczególne miejsce w charakterystyce darów Ducha Świętego zarówno w dziełach Bonawentury z Bagnoregio, jak i Tomasza z Akwinu. Dr Zembrzuski postanowił prześledzić, jak duży wpływ na teologiczne rozwiązania dotyczące daru intelektu miały wcześniejsze rozstrzygnięcia filozoficzne dotyczące samego intelektu. Jeśli chodzi o Bonawenturę, to skupił się on przede wszystkim na praktycznej stronie wyjaśnień, które dotyczą daru intelektu. Jak zauważył prelegent, o dary Ducha Świętego prosimy w Modlitwie Pańskiej, przy czym dar intelektu w szczególny sposób związany jest ze zwrotem: *et ne nos inducas in tentationem*, zatem jest to prośba do Boga o odpędzenie podstępnych nieprzyjaciół. Św. Bonawentura, zupełnie inaczej niż św. Tomasz, określał warunki, które dysponują człowieka do otrzymania daru intelektu. Są to według niego: świętość życia, łagodne usposobienie i podporządkowanie rozumienia najlepiej ukazującego sens daru intelektu. Prelegent zauważył również, że według Bonawentury działanie intelektu sprowadza się do potrójnego działania duszy,

które opiera się na poznaniu tego, co zmysłowe, poznaniu samego siebie, a także poznaniu Boga. Intelkt dzieli się na praktyczny – stanowiący regułę rozpoznania moralnego i wstęp do rozważań naukowych, oraz teoretyczny – jako zasadniczy element niezbędny do kontemplacji niebiańskiej. Następnie dr Michał Zembrzuski omówił dary Ducha Świętego u Tomasza z Akwinu, twierdząc, że według średniowiecznego myśliciela *donum intellectus* nazywany jest darem intelektu, nie zaś darem rozumu. Otóż rozumowanie jest przechodzeniem od nieznanego do tego, co znane, natomiast rozumienie umożliwia lepsze poznanie tego, co jest już znane. Światło ludzkiego intelektu jest ograniczone, zatem może samodzielnie dojść jedynie do tego, co jest ograniczone. Dlatego człowiek potrzebuje światła, które jest nadprzyrodzone, aby móc poznawać to, czego nie jest w stanie poznać drogą naturalną. Oczywiście na ziemi nie jest możliwe doskonałe poznanie Boga, ponieważ nie można dojść do jego istoty, jest ono jednak doskonałone przez dar intelektu zaczątkowego. Natomiast poznanie Boga w niebie będzie wspomaganie przez działanie daru intelektu „uwieńczonego”. Dr Zembrzuski, podsumowując swój wykład, zwrócił uwagę, że dla Tomasza z Akwinu dar intelektu jest przyczynkiem do rozważenia dwóch rodzajów prawd wiary. Pierwsze z nich zdecydowanie przewyższają rozum, natomiast drugie są związane z pierwszymi i w pewnym sensie względem nich przyporządkowane, ponieważ obejmują wszystko, co znajduje się w Piśmie Świętym. Jeśli chodzi o prawdy pierwszego rodzaju, to nie mo-

gą one być objęte przez rozumienie na sposób doskonały. W sposób doskonały mogą być poznane jedynie prawdy drugiego rodzaju.

Mgr Karolina Ćwik zaprezentowała referat *Wpływ Wcielenia Słowa na rozumienie wszechmocy Boga w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*. Zwróciła ona zwłaszcza uwagę na bardzo ważne zagadnienie, którym jest omnipotencja Boga w kontekście przyjęcia ludzkiej natury przez Drugą Osobę Boską. Przecież w tajemnicy Wcielenia została zachowana różnica natur. Ponadto, co mocno podkreśliła prelegentka, moc każdej rzeczy wynika z jej natury, zatem wszechmoc jest następstwem natury Boskiej, jednak to sugerowałoby, że Chrystusa w naturze ludzkiej mogły cechować pewne braki. Pojawia się tu swoiste wymieszanie przymiotów dwóch natur, co w sposób szczególnie widoczny jest w twierdzeniach typu: „Syn Boży umarł na krzyżu”. Jednak aby nie doszło do zupełnego pomieszania natur, mgr Ćwik zasugerowała wprowadzenie pewnych ważnych rozróżnień w tej problematyce. Przede wszystkim zjednoczenie duszy Chrystusa powinno być rozpatrywane dwojako. Z jednej strony jako dusza zjednoczona z ciałem – wówczas ma ona własną moc i naturę. Z drugiej zaś strony można rozpatrywać duszę Chrystusa jako zjednoczoną ze Słowem Bożym w Osobie – w tej sytuacji ma ona całkowitą władzę nad wszystkimi dyspozycjami własnego ciała. Z tego twierdzenia prelegentka wyprowadziła wniosek, że wszechmoc przysługuje raczej Słowu Bożemu, nie zaś samej duszy Chrystusa, ponieważ zdolność działania zawsze przypisywana jest w sposób właściwy

przyczynie sprawczej. Następnie prelegentka zwróciła uwagę na słabości, które przyjął Chrystus w momencie inkarnacji. Tomasz z Akwinu twierdził, że właściwe było cierpienie i ból ciała Chrystusa, ponieważ tylko to daje gwarancję prawdziwości zadośćuczynienia za ludzkie grzechy. W podsumowaniu mgr Ćwik stwierdziła, że Wcielenie Słowa spowodowało cierpienie Chrystusa jako człowieka, natomiast jako Bóg jest On absolutnie niezmienny.

Wystąpienie ks. dr. hab. Tomasza Stępnia pt. *Św. Tomasz i św. Bonawentura wobec problemu hylemorfizmu* było wygłoszone podczas sesji plenarnej drugiego dnia obrad konferencyjnych. Na wstępie prelegent zwrócił uwagę, że w pierwszej połowie XIII wieku hylemorfizm wśród scholastyków był poglądem powszechnym, jednak był on ujmowany nie na sposób arystotelesowski, lecz neoplatoński. Ponadto, jak wskazał prelegent, nie ma zgody wśród współczesnych badaczy co do źródła, z którego czerpano właśnie taką wersję hylemorfizmu. Ks. prof. Tomasz Stępień wskazał na hylemorfizm kształtujący się w XIII wieku, co było niezwykle przydatne w dynamicznie rozwijającej się wówczas angelologii. Była to nowa metafizyka, pozwalająca na odmienne spojrzenie na problematykę aniołów. Otóż twierdzenie, że natura aniołów składa się z materii i formy, pozwalało na bezproblemowe oddzielenie aniołów od samego Stwórcy, jak i na wyjaśnienie przyczyny tego, że substancje oddzielone różnią się między sobą. Najlepszym odzwierciedleniem takiego stanowiska w poglądach filozoficznych są koncepcje św. Bonawentury i św. Tomasza

z Akwinu. Prelegent podkreślił, że Akwinata zajmuje w tej kwestii zupełnie nowatorskie stanowisko. Otóż hylemorfizm determinuje pogląd o istnieniu duchowej materii, której odmienność od materii fizycznej jest bardzo trudna do wykazania. Św. Tomasz, powołując się na metafizykę istnienia, która odrzuca istnienie materii duchowej w naturze substancji oddzielonych, wystąpił przeciw hylemorfizmowi. To pozwala wnioskować, że aniołowie rzeczywiście są substancjami oddzielnymi od materii w ogóle, nie tylko od materii fizycznej. Wskutek tego radykalny hylemorfizm także musi ulec zmianie, gdyż nie wszystkie byty stworzone są materialne ze swojej natury.

Dr Marcin Trepczyński z Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił wykład pt. *Etyka myślenia św. Tomasza z Akwinu w komentarzu do „Etyki”*. Wystąpienie dotyczące kierowania myśleniem w danych okolicznościach według Tomasza z Akwinu prelegent rozpoczął od przywołania Tomaszowego komentarza do *Etyki* Arystotelesa, gdzie można znaleźć liczne szczegóły podjętego w wystąpie-

niu zagadnienia. Wszystkie te Tomaszowe sugestie tworzą swoisty zbiór wiedzy, który dr Trepczyński nazwał etyką myślenia. Otóż dla myślenia, podobnie jak dla innych działań, zasadne jest pytanie o cel oraz środki, które do niego prowadzą. Ponadto można w tym aspekcie mówić o cnotach, które da się w sobie wyćwiczyć, aby były pomocne w łatwym osiągnięciu celów myślenia. Podsumowując, prelegent stwierdził, że etyka myślenia zaprezentowana przez Tomasza z Akwinu ma źródło w teoriopoznawczych oraz metodologicznych poglądach Arystotelesa. Jednak dr Trepczyński wykazał równocześnie, że Tomasz zgodnie z własnymi poglądami prezentuje wiele z tych wątków, dzięki czemu można mówić o *sensu stricto* własnej etyce myślenia Tomasza z Akwinu.

Niektóre referaty wywoływały ożywione dyskusje, które przenosiły się na przerwy i posiłki. W dyskusjach nad referatami uczestniczyli m.in. znani historycy filozofii: prof. Janina Gajda-Krynica, prof. Agnieszka Kijewska i prof. Artur Andrzejuk.